

Сапачук Ю. М.
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії

МЕТОДОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

*Труднощі полягають не стільки в розробці
нових ідей, скільки в тому, щоб звільнитись від
старих, на яких ми зростали і котрі розрослися
в кожному куточку нашого розуму.*

Дж. М. Кейнс [1, Р. 4]

Для кожної науки постає природне питання щодо її істотного зв'язку із реальністю та практичною корисністю. Але для економічної науки це питання постає особливо гостро та нагально. Причиною цього є, по-перше, принципова важливість тієї сторони життя, котру вивчає економічна наука, а, по-друге, це поєднується із специфічним інструментарієм цієї науки, котрий відрізняється від інших суспільних наук підвищеним рівнем абстракції. Отже, питання реалістичності економічної науки та її зв'язок з економічною політикою потребує серйозного наукового дослідження.

Як показує досвід, методологічні дискусії на зазначену тематику, зазвичай, особливо загострюються в період світових економічних криз. Критика в першу чергу спрямовується на домінуючу макроекономічну теорію, котра, як вважається, відповідальна за неефективну в світлі поточної кризи макроекономічну політику. Далі черга доходить до мікроекономічного рівня, на якому досліджується функціонування окремих ринків та, врешті-решт, до гіпотез щодо поведінки учасників ринку та його координації, що лежать в основі даної мікроекономічної теорії.

Для початку слід зазначити, що питання щодо впливу економічної теорії на економічну політику є дискусійним віддавна й до нинішніх днів. Зокрема, Дж. М. Кейнс та Ф. Хайєк відстоювали протилежні курси економічної політики і обидва вірили в можливість впливу на неї з боку економістів-теоретиків та намагались користуватись цією можливістю. З іншого боку, В. Парето та Дж. Стіглер вважали, що реальний вплив економічних

теорій на політику вкрай незначний, а економічна наука та економічна політика одночасно породжуються поточною ситуацією та інтересами домінуючих верств суспільства [2, Р. 5]. Досліджуючи дане питання слід відзначити значну неоднорідність економічної науки, котра існує практично з моменту її виникнення.

В залежності від вищесказаного можна виділити два підходи, канони чи типи економічної науки [3, С. 56]. Перший канон пов'язаний із прагненням досягнути універсальних істин, що застосовуються в усіх географічних та історичних контекстах. Він орієнтується на природничо-науковий ідеал та активне використання метафор із природничих наук (метафора рівноваги). Поведінкова гіпотеза тут апроксимується метафорою «економічної людини». Основна теоретична проблема – взаємодія незалежних атомістичних агентів. Цей канон умовно включає школу фізіократії, класичну і неокласичну політекономію та марксизм. Але, зокрема, А. Сміт є нетиповим представником даного канону, адже його теоретичні постулати є достатньо близькими до реальності, на відміну від суворо послідовного Д. Рікардо.

Другий, менш абстрактний канон заснований на досвіді та будується знизу вгору. Мета представників даного канону – створити безпосередньо корисну економічну теорію. Її створення повинно базуватись на основі опису реального світу. Тому фрідменівська «методологія позитивної науки», котра припускає отримати вірні та корисні прогнози із нереалістичних даних тут є неприйнятною. Цей канон заснований на уявленнях щодо розмаїття людської мотивації, а отже, не відділений радикально від інших суспільних наук. Представниками цього канону є меркантилісти, історична школа, американські інституціоналісти, Дж. М. Кейнс, австрійський неолібералізм та німецькі ордоліберали.

Основне питання полягає в тому, яким чином приналежність до першого чи другого канону корелює із формуванням економічної політики. Згідно концепції Е. Райнерта свобода торгівлі та абстрактна економічна теорія корелюються так само як активне державне регулювання та більш конкретна теорія. Абстрактна економічна теорія першого канону, заснована на ідеальній схемі взаємодії вільних ринкових агентів, котрі діють мотивуючись власним інтересом та на основі вільної конкуренції цілковито узгоджується із економічним лібералізмом. Але зі своєї абстрактної теорії класики безпосередньо робили конкретні політичні висновки –

висновок Д. Рікардо щодо відміни «хлібних законів». За виразом Й. Шумпетера це т. зв. «рікардіанська вада».

Приналежність австрійської школи неолібералізму до першого канону є досить умовною, але під час знаменитих дебатів щодо можливості економічного розрахунку при соціалізмі про соціалістичні аргументи О. Ланге та А. Лернера були вкрай абстрактними, заснованими на моделі загальної рівноваги, а антисоціалістичні аргументи Л. Мізеса та Ф. Хайека були пов'язані із реальною недосконалістю наявної в економічних суб'єктів інформації. В наш час перший канон еволюціонував від механічних моделей (від Курно до А. Маршала) до суто математичних.

Стосовно формування економічної політики слід зазначити, що приблизно в 2000-х починається перегляд тез Вашингтонського консенсусу, посилюється увага до інститутів економічного розвитку та державної економічної політики. Поточна економічна криза завдала нового удару по неоліберальній доктрині та стає каталізатором повороту до «нового регулювання».

Отже, постає важливе питання щодо правильного співвідношення обох канонів в економічній теорії та практиці. Модельний абстрактний світ першого канону дозволяє глибше аналізувати оточуючий нас світ, бачити в ньому закономірності, що приховані від звичайного обивателя та уникати логічно неспроможних аргументів. Але абстрактна економічна теорія рекомендує політику, що заснована на обмеженій кількості принципів. В цей ряд входять як політика економічного лібералізму так і повна централізація економічної діяльності. Економічна історія свідчить про ефективність економічної політики, що виходить саме з конкретної теорії, котра тісно пов'язана із ситуацією та обирається *ad hoc*.

Література

1. Keynes, J. (2003), *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, The University of Adelaide, Adelaide, Australia.
2. White L. H. (2012.) *The Clash of Economic Ideas*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
3. Райнерт Э. С. (2011). Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными. – М: ИД ГУ ВШЭ, 2011. – 384 с.